

Myrdalen

Folkhemmet förverkligat

Mer än något annat bostadsområde i Nybro är Myrdalen en renodlad skrivbordsprodukt, tillika ett förverkligande av folkhemstanken. Som pricken över i:et har stadsdelen dessutom sitt namn efter makarna Myrdal vilka vid 1900-talets mitt hade blivit de självklara försvararna av den enskilda familjens rätt till en människovärdig bostad och av barnens rätt att leka och rasa.

Översiktlig beskrivning av stadsdelsområdet

Myrdalen är ett av de största och mest sammanhängande bostadsområdena i Nybro. Bostadskvarteren avgränsas på alla sidor av långa, breda gator och omges nästan lika konsekvent på alla sidor av industrier, skogridåer, skola, vårdhem, park, affärscentrum mm. De komprimerade villakvarteren i väster är det man i folkmun menar med Myrdalen, medan kvarteren med flerbostadshus i söder kallas Fagerslätt. En stad i staden ett stenkast från Nybro torg. Stadsdelsområdet Myrdalen omfattar förutom bostadskvarteren även industritomterna väster om Grönadalsgatan, grönområdet som skiljer Bondegatan från Norra vägen, de bebyggda kvarteren öster om Sveavägen samt parken runt Svartgöl.

Stadsdelens historia och utbyggnad

Denna del av Nybro var fram till 1930 utmarker under Madesjö prästgård och den södra delen kallades allmänt Fagerslätt eller Fagerslätten. Som utmark hade Fagerslätt säkert nyttjats för bete under många sekler. Vid 1800-talets slut fanns två torplägenheter

på marken och närmast köpingens gräns hade en kåkbebyggelse så sakteliga etablerats. Hur och när namnet Fagerslätt uppkommit är okänt. Av topografin idag att döma var det ett stort flackt och kanske slättliknande område. Fagerslätt gränsade direkt till den expanderande köpingen Nybro och många lystna blickar kastades helt säkert på området av såväl bostadslösa arbetare som kommunalstyrelsens män. Detta var attraktiv tomtmark för den ständigt ökande befolkningen helt nära samhällets centrum.

Mycken diskussion Nybro och Madesjö kommuner emellan föregick införlivandet av Fagerslätt år 1930. Marken närmast Nybro var då redan upptagen av en handelsträdgård med sju jättestora växthus. Strax intill fanns en fotbollsplan (inom nuvarande kvarteret Korgmarkaren). Bostadsbristen i Nybro tycks vid denna tid varit kroniskt akut och det var bråttom värre att komma igång med byggandet på Fagerslätt. Året efter införlivandet, alltså 1931, upprättade länsarkitekt Thure Bergentz en utvidgad och reviderad stadsplan som omfattade även Fagerslätt (motsvarande nuvarande stadsdelen Myrdalen). En ny gata, Dr Sandbergs gata, las ut att spikrakt förbinda gamla Orreforsvägen, nu Sveavägen, med

1931 års plan (beskuren).

Jutarnas väg. Området väster om Dr Sandbergs gata upptogs av stora rektangulära kvarter mellan långa raka gator. Alla kvarteren hade ena kortsidan vänd mot Sveavägen och den andra mot Hornsgatan, en nyutlagd långgata parallell med Sveavägen. En tät randning av tvärgator i kvarterens längdriktning svarade för tillgängligheten. Mellan Hornsgatan och Gröndalsgatan (också nyutlagd långgata) låg kvarteren däremot längs med långgatorna. Även öster om Dr Sandbergs gata upprepades samma långrandiga kvartersindelning mellan Sveavägen och Hornsgatan. Men inom stadsdelens södra hörn tillämpades inte samma stränga symmetri, sannolikt beroende på att Jutarnas väg skar diagonalt över området och att järnvägens mjuka kurva begränsade kommunikationsmöjligheterna. Storkvarteren här är därför antingen triangulära eller lätt koniska och gatorna lika mjukt svängda som järnvägen. Östra delen av kvarteret Skraddaren skulle tillsammans med

Sveavägen utgöra en del av Nybro stortorg. Redan i denna stadsplan är Dr Sandbergs gata kantad av flerbostadshus liksom Hornsgatan öster därom.

Av okänd anledning blev inte planen det efterlängta startskott för byggnation som stadens fäder så sett fram emot. Bostadsbristen blev allt värre, liksom den ekonomiska situationen under 1930-talets krisår. Sannolikt hade man som privatperson med måttlig lön och många barn helt enkelt inte råd att bygga eller också vågade man inte skuldsätta sig i de oroliga tiderna. Kommunalfullmäktiges ordförande och ledamöter enades om att tillsätta en kommitté med uppdrag att utarbeta förslag till lågprisbostäder för barnrika familjer i Nybro. Man beslöt att staden kostnadsfritt skulle upplåta byggnadstomter inom kvarteret Rapphönan (Östermalm) och Etsaren (Myrdalen) för mindre bemedlade familjer med minst tre barn och med hemortsrätt i Nybro. Kvarteret

1941 års ekonomiska karta med dagens gatunät inlagt i orange färg.

Etsaren kom därför att bli det första kvarteret att bebyggas på västra Fagerslätt.

Under tiden hade planen från 1931 omarbetats och förelåg 1938 i den form som ligger till grund för dagens bebyggelse. Kvarteren öster om Dr Sandbergs gata mellan Hornsgatan och Sveavägen var i princip oförändrade och är därför än idag fördelade enligt den ursprungliga långrandiga principen. Mellan Hornsgatan och järnvägen hade kvarterens geometri mjukats upp något. Torgbildningen utmed Sveavägen hade också omgestaltats: östra sidan av kvarteret Skräddaren var nu rak och vinkelrät och kantades av punkthus i parkmark. Sveavägen mynnade i ett öppet torgrum korsat av bäcken och avskärmat mot norr av en plantering. Väster om Dr Sandbergs gata hade en rejäl omstuvning av kvarteren däremot gjorts. Området mellan Sveavägen och Gröndalsgatan var indelat i än större och än längre kvarter, men nu utlagda på längden, alltså längs med Sveavägen och fyra nyutlagda parallellgator (Klockaregatan, Hantverkaregatan, Hornsgatan och Gröndalsgatan). Långgatorna korsades av mindre tvärgator för att klara kommunikationen mellan kvarteren. Platt som en pannkaka utan några som helst topografiska hinder kunde denna triumf i snörräta gator, kvarter och tomter läggas ut lika behändigt som en gång gränserna mellan Amerikas delstater. Inom denna del av Fagerslätt är alla villakvarter vinkelräta och

(nästan) lika stora, alla tomter och alla hus längs varje gata likaså. Enhetlighet är inte en underdrift i beskrivningen.

Stadsdelen skärs mitt itu av Dr Sandbergs gata, där öst och väst möts. På västra sidan dominerar de evighetslånga gatorna, de identiska villakvarteren och de vinkelräta tomterna. På östra sidan är gator och kvarter något mindre, inte fullt så vinkelräta och bebyggda huvudsakligen med flerbostadshus. De renodlade villakvarteren i väster slutar egentligen vid Prästgatan där flerbostadshus, ofta inte större än för två familjer, någon gång för fyra familjer, dominerar över villorna. Ju närmre Dr Sandberg gata man kommer desto större blir flerbostadshusen.

Precis i början på 1940-talet var halva kvarteret Etsaren och halva kvarteret Bokbindaren bebyggda och gatunätet hade börjat läggas ut. Det var sannolikt någon gång vid denna tid området väster om Dr Sandbergs gata döptes till Myrdalen. Fagerslätt decimerades därmed till kvarteren öster om samma gata. Nybro tidning följde troget stadens utbyggnad och rapporterade med jämna mellanrum till läsarna. I juli 1937 gav skribenten byggmästare av alla slag klart godkänt: "Det byggs verkligen efter genomsnittligt mycket gott smaksinne." Sannolikt omfattar detta omdöme även de första husen i Myrdalen.

Spegeldammen i parken på Dr Sandbergs gata. "Flicka på delfin" av Ivar Johnsson, 1950.

Sättaren 1 (1951)

Stabbläggaren 20 (1956)

Tryckaren 10 (1949)

Stadsfullmäktige uttalade sig omkring 1940 positivt till uppförande av ett flerfamiljshus i kvarteret Bokbindaren i hörnet Sveavägen/Dr Sandbergs gata. Hörnhuset var färdigt för inflyttning 1944 och överogs som det första av Nybro Kommunala Bostads AB, som bildades samma år. Det dröjde inte länge förrän hela gatan kantades av liknande hyreslängor, helt i enlighet med stadsplanen. De höga flerbostadshusen, uppförda direkt i gränsen till trottoaren, utmed den långa spikraka gatan, bildar ett slutet, nästan komprimerat gaturum, där perspektivet förstärks av det parallella linjespelet: Gata, hus och himmel strålar samman i trafikkarusellen vid Jutarnas väg. De långa slutna fasaderna till trots, är Dr Sandbergs gata ljus och visuellt "rymlig".

Redan i planen från 1931 öppnar sig Dr Sandbergs gata mot Sveavägen i en liten öppen plats. I den reviderade planen från 1938 är den öppna platsen betydligt större och motsvarar den lilla park som idag likt en refug skiljer gatans båda körfält åt och som vänligt hälsar varje besökare. Den ursprungliga avsikten att erbjuda möjlighet till en stunds avkoppling i skuggan av ett träd, till ljudet av vattnet i fontänen, har med dagens intensiva biltrafik tyvärr helt gått förlorad.

Den oföränderlighet som rätt i villakvarteren i Myrdalen och utmed Dr Sandbergs gata har inte funnits motsvarighet till i Fagerslätt. Redan 1938 lades en plan över kvarteren Spinnaren och Smedjan för uppförande av flerbostadshus. Kvarteren Skräddaren och Korgmakaren på andra sidan Sveavägen gjordes till spegelbilder av varandra. I sträng antitetisk ordning är kvarteren lagda mitt emot varandra för att tillsammans bilda en värdig entré till Nybro för norrifrån kommande trafik. Utefter Sveavägen är de övre halvorna av kvarteren indragna så att ett

öppet gaturum, liknande början på Dr Sandbergs gata, bildas. Detta förde sedan automatiskt vidare till Nybro torg. Kvartersmarken skulle bebyggas med flerbostadshus.

Ännu under 1950-talet kantades gatorna i Fagerslätt av små hus på stora tomter planterade med fruktträd. Förverkligandet av stadsplanens intentioner tog tid och kåkbebyggelsen levde vidare. I väntan på en saneringsplan rädde byggförbud. Parallellt utreddes gatornas framtida liv inom stadsdelen. När så kvarteret Stabbläggaren på 1960-talet – äntligen – kunde planläggas, hade man väntat i nästan ett decennium på klartecken från en saneringsplan. Stabbläggaren fylldes av flerbostadshus och byggnationen föregicks av "en behövlig sanering". 1998 förvandlades den gamla taxitomten i kvarterets södra spets till en liten park.

Successivt sanerades kvarteren och bebyggdes med flerbostadshus; detaljplan upprättades för Korgmakaren 1985, för del av Skomakaren 1987, för Borgmästaren 2003 osv. I det fortlöpande arbetet har trafiksituationen varit ett ständigt diskussionsämne och medfört flera regleringar. Så är t.ex. Jutarnas väg stängd för genomfartstrafik och den i stadsplanen från 1963 inritade stora P-platsen i kvarteret Fagerwallen idag bebyggd med bostadshus. Med undantag av några av flerbostadshusen utmed Hornsgatan och de få villakvarteren har den mesta äldre bebyggelsen ersatts av moderna flerbostadshus.

Stadsdelens karaktär

Sveavägen väster om Borgaregatan är en del av den gamla landsvägen mot Orrefors. På kartan över

Klassicistiska detaljer på fastigheterna Bleckslagaren 23, Bokbindaren 10 och Bokbindaren 6

Madesjö prästgård, upprättad 1790, kan man följa vägens sträckning över nuvarande Myrdalen.

Av det som fanns före den intensiva byggperioden i Myrdalen väster om Dr Sandbergs gata återstår idag endast två torpstugor (Bleckslagaren 1 och Karlstorpet 1), idag väl gömda bakom moderna fasadkostymer, trädgårdar och omgivande villakvarter. Men båda avslöjar sig genom att tjurigt ligga tvärs över sina respektive tomter och därmed vara de enda byggnader över huvud taget i denna del av Myrdalen, som inte ligger vinkelrätt i förhållande till granne, gata och tomt. Den väg som så sent som 1940 ännu förenade de båda torpen och skar diagonalt över, nej under, planens gator och kvarter, är sedan länge uppgrävd och inlemmad i tomter och trädgårdar.

Villakvarteren i Myrdalen är en sällsam upplevelse genom att området är så stort och det envisa upp-repandet. Något kvarter är på båda sidor bebyggt med en och samma hustyp. I andra kvarter har man nöjt sig med att låta en hustyp följa gatan. Till synes monotont, men absolut inte. Alla enfamiljshus ligger markerat indragna från gatan med plats för en liten förträdgård, vilket skapar öppna ljusa gaturum. Utmed Hornsgatan och (norra delen av) Klockaregatan är detta extra markant pga husens låga höjd och att merparten entréer ännu ligger i fasadlivet, skyddade endast av ett enkelt skärmtak, samt avsaknaden av höga träd. Avgränsningarna ut mot gatan är också modesta. Himlen välver sig här i 180 grader över Myrdalen med ett silande ljus som vore man på Öland eller Skagen.

Ursprungligen var merparten trä- och putsfasader ljusa och taken tegeltäckta. Många är nu tilläggisolerade och klädda med mexitegel eller stående grov träpanel, som målats enligt rådande mode. Även det ursprungliga takteglat har mestadels ersatts med modernare betongpannor i olika kulörer. Tegelfasaderna är över lag inte förändrade. Med några få undantag är det allena rådande taket av sadelmodell, men med olika vinklar. Ingen villa är byggd högre än 1 ½ plan. De villalika tvåfamiljshusen är de första att utgöra undantag från regeln. Till dessa ska helt säkert "funkisvillorna" i de nordligaste kvarteren räknas. Det är idag svårt att se om ett hus ursprungligen inrymt endast en bostadslägenhet eller flera. Den i Myrdalen så vanliga "40-tals villan" i 1 ½ plan under relativt brant takfall och med slutna fasader ser i våra ögon ut som en typisk enfamiljvilla, men har i flertalet fall rymt både två och tre lägenheter. På flera av de lite större villorna finns strama klassicistiska detaljer, överlevare från byggmodet före funkisen och tydliga bevis hur fast förankrade svenskarna var i det gamla formspråket.

Några få villatyper dominerar Myrdalen. Förutom "40-talsvillan" är ett litet enplanshus på hög grund och under flackt sadeltak och med mycket slutna fasader också vanligt. Kvarteret Etsaren, som ju var det första att bebyggas, domineras helt av denna villatyp. 1950- och 60-tals villorna har mestadels något mer artikulerade fasader, ofta i rött tegel. Till alla villor hör uppvuxna trädgårdar med rester av de gamla fruktodlingarna. Uthus och garage är vanligtvis placerade i tomternas bakre del enligt det ursprungliga

mönstret. Denna placering bidrar väsentligt till de öppna, ljusa gaturummen.

Stadsbilda- och kartbildsmässigt finns i Nybro inget annat så stort och så upprepat som norra Myrdalen. Dagens bebyggelse väster om Dr Sandbergs gata följer helt planen från 1938. ”Den funktionalism som demonstreras i Nybros villakvarter har fått lugna och sansade uttryck utan störande överdrifter och extrema utslag” ansåg en anonym skribent i Nybro tidning när byggnationen pågick som bäst. De ändlösa villakvarteren i Myrdalen gör stadsdelen till en renodlad sovstad till Nybro, helt i avsaknad av service av alla de slag inom området. Efter det att alla tomter bebyggs har det inte hänt så mycket inom området mer än vård och underhåll av bostadshusen. Tillbyggnader är genomgående sparsamt förekommande.

Flerbostadshusen utefter Dr Sandbergs gata är alla variationer på ett och samma tema från 1940- och 50-talen. Putsade, mycket stramt artikulerade fasader med entré till de tre våningsplanen från baksidan. Gaturummet förblir därmed ostört och oändligt. Något hus har tilläggsisolerats och något har fått nya fönster, men områdets karaktär är trots allt bevarad. Färgskalan är än idag ljus. Bebyggelsen i kvarteret Stabbläggaren anknyter vad gäller såväl färgskala som volym, men avslöjar i detaljer och placering

tillkomsten under 1960-talets första år. De äldre flerbostadshusen utmed Hornsgatan och Sveavägen är uppförda enligt samma principer och ideal som de utmed Dr Sandbergs gata. Enda egentliga skillnaden är butikslokalerna i gatuplan. Villakvarteren norr om Hornsgatan uppvisar en provkarta på stilideal från 1900-talets första hälft. Det som binder samman är tomtstorlek och de uppvuxna trädgårdarna avgränsade till gatan genom en rad olika låga staket och murar. I övrigt dominerar Fagerslätt av mycket modern bebyggelse, varav de måttligt hållna flerbostadshusen i kvarteren Fagervallen och Borgmästaren är de senast tillkomna. De redovisar öppet på alla sätt millennieskiftets ”byggmode”. Den ljusa färgskalan, de putsade fasaderna samt den måttliga höjden och volymen i övrigt anknyter till föregångarna inom stadsdelen.

I kvarteret Skomakaren, med gaveln vänd mot Grönvägen, ligger idag det Bolanderska huset som skiljer sig från allt annat inom såväl Myrdalen som Fagerslätt. Huset uppfördes 1836, men då vid Bolanders bäck av mannen som brukar kallas Nybros grundare, garvaren Henrik Nyberg. Det flyttades till nuvarande plats i samband med sanering utmed bäcken där stora affärshus skulle uppföras. Bolanderska huset, eller garvaregården, är det äldsta kända bevarade huset i Nybro.

Exempel på bostadshus i Myrdalen

Stadsdelens äldsta hus avslöjar sig i de brutna taken och ibland överlevande uthus.

Borgmästaren 6 (1924)

Bleckslagaren 1 (1926)

De första villorna byggdes på 1930- och 40-talen...

Smedjan 10 (1930-tal)

Bokbindaren 2 (1939)

Etsaren 14 (1941)

Bleckslagaren 9 (1949)

Bleckslagaren 12 (1944)

Bleckslagaren 18 (1948)

Färgaren 1 (1940-tal)

Bleckslagaren 23 (1947)

...och resten under 1950-talet.

Glasblåsaren 14 (1950)

Garvaren 14 (1958)

Sliparen 12 (1954)

Snart följda av stora flerbostadshus...

Bokbindaren 1 (1944)

Stabbläggaren (1963)

Korgmakaren 2 (1987)

...och av små.

Tryckaren 1

Borgmästaren 3 (2005)